

SEKSUAALIERON MATERIALISMIN JÄLJILLÄ

Kirsti Lempiäinen

Rosi Braidotti 2002: *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. Polity Press, Cambridge. 317 s.

Rosi Braidottin teos *Metamorphoses* (2002) sisältää monia entuudestaan tuttuja ajatuksia sukupuolierosta, nomadismista ja subjektifiguureista. Vanhoja väitteitä on ajateltu uudelleen, samalla kun uusille on tehty tilaa. Teoksessa on kiinnostavia kulttuurisia analyyseja sekä tärkeitä keskusteluja ajankohtaisten feministitutkijoiden kanssa, joten se tulee kulu- maan ainakin kulttuurintutkijoiden ja naistut- kijoiden, mutta miksei myös Gilles Deleuze'istä kiinnostuneiden filosofien käsissä. Olen itse lukenut kirjan naistutkijan positiosta.

Braidotti antaa lukijalle ohjeen, että hänen teostaan tulisi käsitellä kuin cd-romia: siirtyä eteenpäin, hypätä tarvittaessa taakse, liikkua niiden otsikoiden mukaan, jotka todella kiin- nostavat ja jättää väliin kaikki, mikä ei "resonoi" lukijan korvissa. Jos cd-romlevyn tekeminen olisi akatemiassa yhtä hyvin yleisönsä tavoit- tavaa kuin painettu sana, olisi Braidotti epäile- mättä tehnyt levyn. Liekö tämä synnä, että kir- jassa on paljon toistoa – asiat voivat ilmaantua (esim. vallan luonne mahdollisuutena ja pak- kona) lähes samanmuotoisina uudelleen ja uu- delleen. Osa toistosta on lukiessa tervetullutta, mutta osa väistämättä hieman häiritsevää.

Materialistinen feminismi ja materialistisen tulemisen filosofia ovat teoksessa kantavia voimia. Vaikka Braidottin edustamassa post- strukturalistisessa, joskus myös jälkimoder- niksikin kutsutussa, feminismissä, jota Rosi Braidotti edustaa, lähdetään kyseenalaista- maan monia ns. modernin feminisminkin totuuk-

sia, yksi ehto säilyy: sukupuoliero on epäsym- metrinen, se on valtasuhde. Jos marxilaisen materialistisen feminismin materiaa olivat esimerkiksi työnjako, uusintaminen ja perhe- rakenne – joiden merkitystä ei toki vähätellä – poststrukturalistinen materiaalisuus syntyy ruumiillisuudesta. Braidotti kirjoittaa:

Haluan ajatella ruumiin kautta, en paossa siitä. Ruumiin ajattelulla viittaa lihallisen / ruumiillisen materialismin käsitteeseen. Olen kääntynyt eurooppalaisen filosofian materia- listisiin juuriin, nimittäin ranskalaiseen tradi- tioon joka kulkee 1700-luvulta Bachelradin kautta Canguilhemiin, Foucaultiin, Lacaniin, Irigarayhin ja Deleuze'iin. Kutsun tätä "lihan materialismin" kouluksi siksi, että siinä annea- taan etusija seksuaalisuuden, halun ja eroottisen mielikuvituksen ["imaginary"] kysymyk- siin. Yhdistän sen sukupuolieron ruumiilliseen feminismiin. (s. 5)¹

Braidotti tyytyy tekstissään suurelta osin seurailemaan Luce Irigarayn ja Gilles Deleuze'in kirjoituksia. Irigarayn osalta voi todeta, että lu- kijan olisi hyvä olla tutustunut ainakin Irigaray- kommentaareihin tätä ennen, muuten Braidottin lanseeraamat "tuntevat transsendentaalit" ja "virtuaaliset feminiinisyydet" saattavat jäädä abstrakteiksi käsitteiksi.

Ruumiillinen materialismi nostaa sijoittu- neisuuden tematiikan esiin. Braidottin sanoin "kaikki on kiinni siitä, mihin positioihin tai pai- kantuneisiin näkökulmiin on sijoittunut". Pai- kantamisen vaatimuksessa Braidotti hyökkää ehkä hieman yllättävästikin Elizabeth Groszin suuntaan ja nostaa Groszin esimerkiksi siitä, miten hänen "todellinen perustansa" näyttää

1. Kaikki suomennokset Kirsti Lempiäinen

olevan tekstuaalisuudessa ja miten hän ohittaa geopolitiittiset valtasuhteiden paikannukset. "Tässä suhteessa mielestäni Grosz on utoopinen kirjoittaja, kiinni poststrukturalististen teorioiden 'ei-missään' ja 'ei vielä' erossa ja täysin tyytyväinen tähän positioonsa" (s. 106). En ole varma, voidaanko tästä yleistää, että arvokkaampaa feminististä tutkimusta ja teoriaa olisi muuannekin kuin teoriaan kiinnittyvä tutkimus. (On huomautettava, että Groszin arviointi ei ole mitään verrattuna Judith Butler -kriittikkiin, jota etenkin kirjan alussa on runsaasti.)

Ruumiillisuus liittyy myös subjektiuden pohdintaan. Rosi Braidottin mukaan tämä ruumiillinen materialisuus on jotakin, joka ei ole luonnollista, biologista laatua. Vanhoista kirjoituksista jo tutuksi tullut määritelmä ruumiista on, että se on monenlaisten sosiaalisten symbolisten voimien temmellyskenttä – ei essentia saati biologinen substanssi: "intensiteettien pinta, puhdasta simulaatiota vailla alkuperiä". Naissubjektiuden rakentumisessa kuvittelu on ollut tärkeässä asemassa, nyt uudessa teoksessa imaginaarinen saa paljon tilaa. Imaginaarisen käsitteen Braidotti ottaa Luce Irigaraylta. Virtuaalinen feminiininen, se mikä ei vielä ole naissubjekti eli fallosentrisen järjestyksen toisen naisen Toinen ("the other of the Other") on Braidottin sanoin "kollektiivisesti valtautunut, itsensä määritellyt feministinen subjekti". Tämän subjektin kuvittelussa ei tarvitse, ja Braidottin mielestä ei pidäkään, hylätä feminiinisyttä. Päinvastoin hän kummastelee etenkin yhdysvaltalaisia feminismejä siitä miten riskitietoisesti ruumiillisen sukupuolieron teoria on otettu vastaan:

Siinä valossa, miten sitoutuneita naisten valtauttamiseen ollaan, minusta näyttää hyvin arvoitukselliselta, että niin monet feministit ovat vastustaneet feminiinisen korostamista joko liian ilmeisenä, liian deterministisenä tai liian epäolennaisena. Tämä saa minut ajattelemaan, että "naiskammo" on elossa ja voi hyvin, jopa feministien keskuudessa. (s. 29)

Braidotti jatkaa vielä pohdintaansa ja toteaa, että "'ruumista' ei yhdysvaltalaisessa feminismissä voida positiivisesti liittää seksuaalisuuteen, ei kriittisessä eikä yleisessä, julkisessa keskustelussa" (s. 32). Miten sukupuolieron teoreetikko seksuaalisuuden siten ymmärtää?

Rosi Braidottin mukaan sukupuolieron ajattelijoihin kuuluvat nimeltä mainiten Luce Irigaray, Elizabeth Grosz, Tina Chanter, Moira Gatens ja tämän lisäksi "muuta". Olemme jo saaneet tietää, että seksuaalisuus, halu ja eroottinen mielikuvitus ovat sukupuolieron teorian ruumiillisen materialismin aineksia. *Gender-feminismi* puolestaan näyttäytyy vähemmän ruumiillisena, ei-niin-eroottisena, ja seksittömämpänä. Sukupuolieron "projektille" voidaan esittää poliittisia implikaatioita: "sukupuolieron projektissa pyritään muuttamaan naissubjektiuden perustamisen pohjaa sekä hetero- että homoseksuaalisille ihmisille ja siten uudelleen ajattelemaan naisten ja miesten seksuaalisen toimijuuden koko kirjoa" (s. 51). Tällä Braidotti tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sukupuolieron teoriaa on totuttu ajattelemaan heteroseksuaalisena teoriana. Hän toteaa tämän olevan Luce Irigaraynkin lähtökohtana – ei päämääränä – ja korostaa, että vaikka lähtökohdat ovat heteroseksuaaliset, ne eivät ole heteroseksistiset.

JÄLLEEN KERRAN DELEUZE

Gilles Deleuze'ia ja feminismejä "siksakkaavassa" luvussa on paljon tuttua niille lukijoille, jotka ovat seuranneet Braidottin Deleuzetulkintoja kansainvälisistä aikakauslehdistä. Siksakkaus onkin kuvaava sana, sillä Deleuze'in "tulemisen teoriaan" voi sukupuolieron helposti hävittää. Keskeisenä Deleuze'in antina Braidotti edelleen näkee (freudilais-lacanalaisen) psykoanalyttisen negatiivisen halun (halu puutteena) korvaaminen positiivisella. Deleuzen avulla Braidotti tuo filosofiaan mo-

nien eri subjektifiguurien mahdollisuuden, ruumiillisen materiaalisuuden tärkeyden ja "innovatiivisen ja luovan energisen ajattelun". Hän sanoo uudenlaisen ajattelun olevan tärkeää myös siksi, että "representaation sosiaaliset, taloudelliset ja symboliset regiimit" muuttuvat koko ajan hyvin nopeasti (s. 71). Merkillepantavaa on, että sosiaalisuus on saanut suuremman painon Braidottin subjektiteoriassa kuin ennen.

Deleuze'istä selvittyään – tosin ei häntä kyydistä kokonaan jätetä – Braidotti pääsee vauhtiin, ja nyt ollaan tulemisten sekä muodonmuutosten maailmassa: nainen-eläinhyönteinen, kyberteratologia (teratologia = hirviöoppi) ja koneeksituleminen saavat jokaisen luvun verran analyysejä erilaisten kulttuurituotteiden kautta. Itselleni aiemmin tutuista tulemisista voisin mainita esimerkkeinä Fay Weldonin *Naispaholaisen*, Aino Kallaksen *Sudenmorsiamen* – tässä Braidotti tukeutuu Lea Rojolan tulkintaan – David Cronenbergin *Kärpäsen* (*The Fly*-elokuva) ja James Cameronin terminaattorin (*The Terminator*-elokuva), joissa kaikissa sukupuoli on metamorfoosin keskiössä. Esimerkiksi "Kärpäsessä" tiedemies kuituu pieneksi hyönteiseksi ja hänen vaimonsa taas pullistuu suunnattomaksi jättiläiseksi hyönteisen silmissä, mikä antaa feministiselle tulkinnalle mainion lähtökohdan. Kulttuurituotteiden analyysi ja naissubjektuuden teoria seuraavat Deleuze'in tulemisen analyysejä välillä etääntyen niistä ja välillä taas palaten niihin. Näistä luvuista jäi päällimmäiseksi mieleeni ajatusleikki, minne Rosi Braidotti pääsisi tai ulottuisi, jos hän jättäisi hetkiseksi Deleuze'in kokonaan pois. Teoksesta saa kuvan, että feministinen teoria ei ole tarpeeksi, mutta ei myöskään deleuze'läinen nomadologia. Muuten "tulemisten" lukeminen on nautittavaa: matrixit ja schwarzeneggerit saavat lihallisen materialismin ja seksuaalisen subjektuuden pohdinnassa uusia ulottuvuuksia. Braidotti esittää myös elo-

kuviin liittyvän oman kronologisen genealogiansa "hirviö-alkuasukas-robotti-nainen" (s. 198). Tämän herkun jätän lukijan itsensä maisteltavaksi.

Kulttuurituotteiden analyysit ovat esimerkkejä siitä, miten subjektius rakentuu ja millä tavalla sukupuoliero on tässä rakentumisessa mukana. Itselleni jäi silti hieman hämäräksi se, miten sukupuolierolle lopulta käy näiden erilaisten tulemisten jälkeen; jääkö tai jätetäänkö se marginaaliin, modernin reliikiksi.

SUKUPOULIERO... VAI SEKSUAALIERO?

Kirja herätti monia kysymyksiä, mutta nostan vain yhden lopuksi esiin: tulisiko sukupuolieron teorian sijasta puhua seksuaalieron teoriasta? Sukupuolieron teoria on jo vakiintunut käsite suomalaisessa naistutkimuksessa. On ajateltu, että suomalainen "sukupuoli" kattaa myös seksuaalisuuden; "sukupuoli" on ikään kuin valmis *sex-gender* -järjestys. Se, miten käsitettä tutkimuksessa käytetään – puhun nyt erityisesti yhteiskuntatieteellisestä naistutkimuksesta – on saanut minut kysymään, missä määrin sukupuoli itse asiassa konnotoi seksuaalisuuteen. Toisin sanoen, kun puhutaan esimerkiksi sukupuolieroista, tarkoitetaanko myös seksuaalisuuseroja? Luettuani Braidottin kirjan olisin valmis väittämään, että ei läheskään aina tarkoiteta, mutta tämän argumentointi onkin sitten jo oma tarinansa.

YTM Kirsti Lempiäinen työstentelee ma. assistenttina Tampereen yliopiston Naistutkimuksen laitoksella.
kirsti.lempiainen@uta.fi